

שמעתא עמיקתא

גליון תפ"ב | פרשת קרח | תשפ"א | קהילת הניכי הישיבות | רמות ב'

שמעתא אליבא דהלכתא

האם מותר לעבור על איסור כדי למנוע מחלוקת

א. ביטול מצוה כדי למנוע קטטה. ב. המצוה תבטל לגמרי. ג. הטעם לדחות קיום מצוה מפני קטטה. ד. במקום שמירת חומת הדת.

ה. ביטול מצוה מפני שלום בית. ו. לעבור על איסור מפני השלום. ז. דעת שו"ת הרמ"א. ח. דעת שאר האחרונים.

א. **ביטול מצוה כדי למנוע קטטה**

איתא **ביומא** (טז) ארבעים שנה שמש שמעון הצדיק במקדש היה ברכה בעומר, בשתי הלחם ובלחם הפנים וכל כהן שמגיעו כזית יש אוכלו ושבעו ויש אוכלו ומותיר, מכאן ואילך נשתלחה מאירה בעומר, בשתי הלחם ובלחם הפנים וכל כהן מגיעו כפול, הצנועין מושכין את ידיהן והגורגנין נוטלין ואוכלין, ע"כ. ו**פרש"י** נשתלחה מאירה - שאינו משביע. וכל כהן מגיעו כפול - שאינו כזית, מאחר שראו שאינו משביע - הצנועין מושכין את ידיהן (ואם יותר לא היו מושכין ידיהם), ובימי שמעון את מי שמגיע כפול לא היו מושכין ידיהם, ע"כ.

ועי' **בבבמיין זאב** (ס"ה קסג) בשם **האגודה** שהוכיח מכאן **שאין להתקוטט בעבור שום מצוה** כגון גלילת ס"ת וכיוצא בו כו' וכל המתפלל שלא ברשות מחמת אלמות וגיאות אין עונין אמן אחר ברכותיו שט"ו (תהלים פ"י פס' א) בוצע ברך ניאץ ה', ע"כ. והביאו **הדרכ"מ** (ס"ה נג אות א') ו**המ"א** (ס"ק כו). ו**הרמ"א** (סעי' כב) כת' דאין לאדם להתפלל בלא רצון הקהל. וכל מי שמתפלל בחזקה ודרך אלמות אין עונין אמן אחר ברכותיו, ע"כ.

ובמור **וקציעה** (שם) כת' על ראיית הבנימין זאב שאין משם ראיה, ואדרבה אמרו **בברכות** (נג:) חטוף וברך, אלא שכבר **פרש"י** שם דהיינו שיחור אחר המצוה לא שיקנח באלמות. ומי"מ טפי הו"ל לאתווי ראיא מההיא דתנן **ביומא** (כב) מעשה שהיו שנים שוין ורצין ועולין בבבש ודחף א' מהן את חבריו ונפל ונשברה רגלו וכיון שראו בית דין שבאין לדין סכנה התקינו שלא יהיו תורמין את המזבח אלא בפייס, ע"כ. ועי' **במחצה"ש** (שם) שגם כת' שאין כ"כ ראיא מהא דהביא הבנימין זאב, כי עיקר מצות אכילת קדשים היא כשאוכל ושבע, אבל כשאינו שבע ליכא מצוה גמורה, אלא דמי"מ יש קצת מצוה אפי' לא שבע, ולפי"ז היכי שיש מצוה גמורה, אע"ג דאית ליה לקוט, מי"מ אין למשוך ידיו. וכן משמע **בתוס' ישנים** (שם), ואי"כ היכי דאיכא מצוה גמורה אפשר דאין להניח מפני הקטט. ואפשר לדוקא התם שלא היה ברור שיבואו יבא ליד קטט, אבל היכי דודאי יבא ליד קטט בכל ענין רשאי למשך ידו, ע"כ. ועי' **בחת"ס** (ח"א ס"ה קמ) שגם יצא לדחות ראיית המ"א. ועי' עוד **בהגהות חת"ס** (שם).

ומי"מ כבר פסקו **הא"ר** (אות כה), **הפמ"ג** (שם מ"ז ס"ק יב), **הגר"ז** (אות ו) ו**המ"ב** (ס"ב ס"א וס"ק סה) כהמ"א. ועי' עוד **במ"ב** סימן תקפ"א (ס"ק פא) שכתב לגבי שו"ץ בימים נוראים שאם רואה דשים מח' בשביל התפלה שלא יתפלל.

ב. **המצוה תבטל לגמרי**

אלא דעי' **במ"ב** (ס"ק סה) שכת' דפשוט דדוקא אם המצוה תתקיים ע"י אחר, אבל אם המצוה תבטל לגמרי כגון הכנסת אורחים או החזקת ת"ת ויש בידו למחות בודאי מחוייב למחות כדי להחזיק המצוה, שהרי מדינת כופין על עניינים כאלו כמבואר בחי"מ בסימן קס"ג ס"א בהג"ה וסוף סעיף ג', ע"כ. ובאר **בבצל החכמה** (ח"ב ס"ה צב אות ד) דכוונת המ"ב למצות השייכות אל בני העיר והעבור בכללו, דומיא דשי"י וגלילות ס"ת דמייירי בהו **הדרכ"מ** (שם) ו**הרמ"א** שם (סעי' כב), דכיון שהם מצות העבור בודאי דוקא היכא שהמצוה תתקיים ע"י אחר ולא תבטל לגמרי לא יתקוטט, אבל היכא שאם לא יתקוטט תבטל המצוה לגמרי חייב להתקוטט שהרי על מצות העבור כופין לכל יחיד דומיא דהכנסת אורחים והחזקת ת"ת, אבל מצות הנוגעות ליחיד בלבד כגון אכילת מצה, נטילת לולב וכה"ג עדיף שתבטל המצוה ולא יהיה קטטה, וכן מבואר **במחנה חיים** (ח"ג א"ח ס"ה יט ד"ה וחשבת). ומה שאמרו **בכתובות** (פג) בדמצות עשה כגון שאומרים לו עשה סוכה ואינו עושה לולב ואינו עושה מכין אותו עד שתצא נפשו, היינו כשאפשר לו לקיימה בלי קטטה או מניעה כה"ג ואינו רוצה לקיימה, ע"כ. ונראה כדבריו כמו שנוכיח להלן מדברי התירו"ד ועוד פוסקים דמ"ע שיש אומרים דאפי' לא נדחים מפני השלום. ונראה דהטעם שהבנימין זאב לא הביא ראיא לדבריו משם כי הוא ז"ל מיייר במושטות על הרבים דומיא דאכילת קדשים שהיא מצוה מוטלת על שטח הכהונה משא"כ במצוות המוטלות על היחיד.

ג. **הטעם לדחות קיום מצוה מפני קטטה**

אלא דיש לעיין מה הטעם שמקום קטטה מבטלים מצוה, ואפשר דהיינו טעמא כי מצינו ב**לקט יושר** (א"ח ע"ו 85 ד"ה כתב בחג המצות) בדמקום חש חולי או חולשה וכאב גדול פטור מקיום מצוה, שהרי דרכיה דרכי נועם כתיב. ועי' **ברמ"א** בא"ח ס"ה תרנ"ו שפסק דהמבזבז לצורך מצוה אל יבזבו יותר מחומש. ואי"כ י"ל דקטטה דהוי בזיון עדיף מחומש. וכעין זה כת' **האג"מ** בא"ח ח"א ס"ה קעב) וכן **בבנין שלמה** (ח"א ס"ה מז) כת' ע"פ דברי הרמ"א הנ"ל דאינו מחויב להכניס עצמו בצער וחולי בשביל מ"ע, דהא צער הגוף וחולי עדיפא לאנשי ממונא. ועי' **בשמעתא עמיקתא** גליון צ"ו.

אלא דמשמע קצת מהפוסקים הנ"ל שהטעם הוא כי איסור המחלוקת דוחה קיום המצוה. והנה איתא **בסנהדרין** (קז) כל המחזיק במחו' עובר בלאו שט"ו (מבדב פ"ז פס' ח) לא יהיה קקרו וכעתלו. וכן נקט **הח"ח** (פתיחה לאוין אות יב) ע"פ **הסמ"ג** (ל"ת קנז) ו**הרבינו יונה** (מאמר נח). ו**בשאלתות** (פר' קרח שאלתא קלא) כת' דאסיר להו לדבית ישראל למעבד פלוגתא, דכיון דקיימי בפלוגתא אתו למיטני אהדין, ואמר רחמנא לא תשנא את אחיך בלבבך, ע"כ. וכת' **בגליוני הש"ס** (סנהדרין שם) דנראה דס"ל לשאליתות דאיסור זה הוא סייג שלא להגיע לאיסור תורה דלא תשנא. אלא **שהרמב"ם** (שורש ח לאוין מה) כת' שדרשה זו אינה אלא אסמכתא. ו**בפתח עינים** (המאיר סנהדרין שם) כת' דכל מוגי המצוות לא מנא לאו זה ועי' ד"ה דס"ל דהוי קר דאסמכתא. ו**נרמב"ן** (שם) כתב שעיקר הקרא הוא שלא לחלוק על הכהונה. ועי' **במחנה חיים** (שם) שהטעם שאי"צ להתקוטט בשביל קיום שום מצוה דכתיב דרכי נועם וכל נתיבותיה שלום ולא קטטה.

ד. **במקום שמירת חומת הדת**

ועי' **ברמ"א** (א"ח ס"ה א) שכת' דלא יתבייש מפני בני אדם המלעיגים עליו בעבודת השי"ת. וכת' ע"ז **המ"ב** (ס"ה ק) בשם **הב"י** שמ"מ לא יתקוטט עמהם מפני שמדת העזות מגונה מאד ואין ראוי להשתמש ממנה כלל אפי' בעבודת השי"י, כי יקנה קנין בנפשו להיות עז אפילו שלא במקום עבודתו ית', ע"כ. ובאר **בבה"ל** (ד"ה ולא) שהב"י לא איירי כ"א במצוה שהוא עושה לעצמו, אבל אם הוא עומד במקום שיש אפיקורסים המתקוממים על התורה ורוצים לעשות איזה תקנות בעניני העיר ועי"ז יעבירו את העם מרצון ה', ופתח בשלום ולא נשמעו דבריו, כגון זה לא דיבר הב"י, ומצוה לשנאתם ולהתקוטט עמהם ולהפר עצתם בכל מה שיוכל, ודמהע"ה אמר לה משא"כ ד' אשנא ובתקוממך אתקוטט וגוי, ע"כ. ועי' **בשמעתא עמיקתא** גליון תס"ז.

ה. **ביטול מצוה מפני שלום בית**

ועי' עוד **בתירו"ד** (ח"א ס"ה סג) שנשאל על מי שקיים מצות פו"ר ונתאלמן ורוצה לישא אשה וירא מקטטה, ולכן רוצה לישא אשה שאינה בת מריבה, אבל אינה בת בנים. והשיב דיש להביא ראיא דאף אילו היתה זו מצוה מה"ת דחינן לה מקמיה קטטה דבתוך ביתו מהא דתניא **ביבמות** (מד) לקראו לו זקני עירו ודברו אליו, למלמד שנותנין לו עצה ההוגנת לו שאם הוא ילד והיא זקינה או הוא זקן והיא ילדה ואומרים לו מה לך אלץ זו כלך אלץ כמותך ואל תכניס קטטה אל תוך ביתך, אלמא דדחינן בשביל קטטה מיבוס לחליצה. ואע"ג דמה"ת חליצה במקום יבוס לאו מצוה היא אפי' למיחתי ל"ת שיש בו כרת כדמוכח ביבמות ע"כ. והביאו **הב"י** (אה"ע ס"ה א') וכן פסק **הרמ"א** (שם ס"ח). ועי' **בחלקת מחוקק** (ס"ק יב) שפקק בראיית התירו"ד דיבוס וחליצה בדיניה תלי רחמני ואיכא למי"ד מצות חליצה קודמת, אבל להפטר ממצות פו"ר בשביל קטטה דאפי' ס"ת מחוייב למכור לדעת הרא"ש אין לנו רא"י מזה, ע"כ. ו**הט"ז** (ס"ק ח) דחה דברי הח"מ, עי"יש. ו**כנהמ"א** נקטו **הב"ש** (שם), **הערוך** (שם) ושאר פוסקים. ויוצא מהתירו"ד ודעמיה דדחינן גם מצוה דאוי מקמי קטטה. וכ"כ **בביאור הגר"א** (שם אות כב). אלא דשמא הכא חמיר טפי כי הקטטה היא תמידית בביתו, מאידך כאן הביטול מצוה חמור יותר כי הוא ביטול מצוה עולמית. ולכאורה צ"ע על התירו"ד ודעמיה אמאי לא הביאו ראיא לחתרי מהגמי **בסוטה** (ו) הובא להלן. וכן יש להקשות על בבנימין זאב אמאי לא הביא ראיא משם דהרי אם מחלוקת דוחה לאו ק"ו מצות עשה. וכמו כן צ"ע אמאי לא הביא ראיא מהתירו"ד וזהו י"ל דאין להביא ראיא מביטול מצוה על יחיד לביטול מצוה המוטלת על העבור וכמ"ש לעיל אות ב'. ודעת התירו"ד י"ל דשאנא דא דסוטה שעובר על איסור באופן חד פעמי משא"כ הכא שהוא ביטול מצוה לעולם כנ"ל. ועי' עוד בזה להלן בשם רב האי גאון.

פניני הלכה

האם ראוי להמנע מקריאת תהילים בלילה

א - כתב **בשער המצוות** (למהר"ח זצ"ל - פרשת ואתחנן) ובליל ו' תקרא כיו' פס' מן הפרשה עצמה וכו', אבל בשאר ליל השבוע אין ראוי לקרוא מקרא, לפי שהמקרא הוא בעשיה והכל הוא דינין, ואין ראוי לעורר דינינן, אבל בליל ו' יען כי יום השישי מכין לשבת, והרחמים מתעוררים בו, לכן יכול לקרוא מקרא גם בלילה.

[ויעויין **ביוסף אומץ** (לחיד"א זצ"ל - ס"ה נ"ד) שכתב דכל דבר אשר אני רואה בח' שערים שסידר מהר"ש ויטאל ז"ל אני סומך עליו כי ראיתים מכתב יד מהר"ש. וגם מכתב מהר"ר חיים ויטאל ז"ל עצמן].

ויעויין **בברכ"י** (ס"ה א' ס"ק ט"ו) דכתב דמעיקר הדין אפשר לומר סדר הקורבנות אף קודם שיעלה עמוד השחר, מיהו על דרך האמת אין לקרא מקרא בלילה

זולת באור השישי כמ"ש גורי האר"י זצ"ל. ובס"י רל"ח (ס"ק ב) הביא דברי גורי האר"י זצ"ל שלא ילמד מקרא בלילה, והביא מקור לדבריהם מדברי המדרש בילקוט סוף פרשת כי תשא, מנין היה משה יודע אימתי יום ואימתי לילה, בשעה שהקב"ה מלמדו מקרא יודע שהוא יום, ובשעה שמלמדו משנה יודע שהוא לילה. אולם הקשה ע"ז שלא למדנו אלא מקרא הוא מדת יום, אמנם יש לומר דכי היכי דקרנין משנה ותלמוד ביום ה"נ שפיר דמי לקרוא מקרא בלילה ואין מופת חותך.

אמנם בספרו **יוסף אומץ** (ס"ה נ"ד) הביא דבריו אלו, וחזר וביאר דשפיר יש הוכחה מן המדרש, דשאנא משנה ותלמוד דכיון דאנו קורין אותם בלילה כ"ש שנקרא אותם ביום שהוא מידת רחמים, משא"כ מקרא בלילה שאין לעורר מידת הדין. ע"ש מש"כ בזה.

וכן **בארצות החיים** (ס"ה א') כתב משמיה דהמקובלים שבלילה לא יעסוק בתורה שבכתב. ובביאורו שם (המאיר לארץ - ס"ק ל"ד) הביא מקור לדבר מדברי המדרש הנזכר, וע"ע שם מ"ש בבנין הנ"ל.

והובאו דברי האר"י **בבאר היטב** (ס"ה רל"ח ס"ק ב) בזה"ל - אין לקרוא מקרא בלילה. אולם **בשה"צ** (שם ס"ק א') כתב על דבריו - ובפמ"ג משמע דיכול לקרוא מקרא, ונראה דאפי' למחמירין לית בזה איסורא, אלא דלכתובה יותר טוב לקרוא מקרא ביום.

ויעויין עוד **בבן פנחס** (ש"ר פרשת פסח"י קס"ד) דהביא מדברי **החיד"א** בספרו **פתח עינים** (ברכות דף ג' בהשטות ע"ש) דעם הארץ שאינו יודע לקרות אלא רק תורה שבכתב שרי לקרות מקרא בלילה.

ולכאוי הוא דבר פשוט, ודואל לא תדחה מצוות ת"ת, מחמת אזהרת רבינו האר"י שעל פי הסוד.

[ויעויין עוד **ביסוד ושורש העבודה** (ש"ר פ"ב) דכתב דיכול ללמוד פס' עם פו' רש"י גם בלילה, כי מה שהזכיר האר"י שלא ילמד אדם פסוק בלילה, אזהרה הוא על הקורא פסוקים בלא פרוש. וסיים שם דלכן יזהר האדם כשלומד פס' בלילה שלא יאמר כמה תיבות ככתוב בלא פרוש הלע"ז, אפי' תבות המובנים ומורגלים בפירושם כגון ויאמר ה' אל יהושע וכיוצא, כי מזהר ועומד שלא לקרא פסוק בלא פירוש בלילה, ומה לי פסוק שלם או לשליש ורביע, אך כאשר יפרש השיחה של כל תיבה בלשון לעז ליכא סכנה כלל. זולת בלימוד בליל שישי ובליל שבת קודש אין צריך להזהר בזה].

ב - וילע"ע אי מקרא תהילים נמי בכלל אזהרת רבינו האר"י. ומצינו שנשאל בזה **החיד"א** בספרו **יוסף אומץ** (ס"ה מ"ה) אם תוהגים כדברי רבינו האר"י ויכולים לקרוא מזמורי תהילים באשמורת קודם שיאור היום, או דלמי דברי רבינו האר"י גם תהילים אין לקרוא.

והשיב כי הנה בעה"ק ירושלמי ת"ו, ועה"ק חברון ת"ו, תוהגים כדברי רבינו האר"י דאין קורין מקרא בלילה, ועם כל זה מנהג קדום הוא כי בכל לילה באשמורת קורין בבתי כנסיות ה' ספרי תהילים, ושעמתי ממקובל מופלא בדורינו ז"ל דאמר כי אין לימוד התהילים בכלל אזהרת רבינו האר"י, ויכולים לקרוא באשמורת. וסמך לדבר בב"ר פ' ס"ח דאמרו שם דיעקב אבינו ע"ה היה קורא תהילים בלילה. ומעיקרא דוד העי"ה רוב התהילותיו יסדן ואמרן לראש

ו. לעבור על איסור מפני השלום

וכל זה בענין ביטול מצוה, אולם אכתי יש לעיין האם מותר לעבור על איסור כדי למנוע מחלוקת. איתא **בכתובות** (יז.) ת"ר כיצד מרקדין (גם אומרים, רש"י) לפני הכלה בית שמאי אומרים כלה כמות שהיא ובית הלל אומרים כלה נאה וחסודה, אמרו להן ב"ש לב"ה הרי שהיתה חיגרת או סומא אומרי' לה כלה נאה וחסודה והתורה אמרה (שמות כ"ג פס' ז) מדבר שקר תרחק, אמרו להם ב"ה לביש לדבריהם מי שלקח מקח רע מן השוק ישבחנו בעיניו או יגננו בעיניו הוי אומר ישבחנו בעיניו מכאן אמרו חכמים לעולם תהא דעתו של אדם מעורבת עם הבריות, ע"כ. **ופרש"י** כמות שהיא - לפי יופיה וחשיבותה מקלסין אותה. חסודה - חוט של חסד משוך עליה. מכאן אמרו - מדברי ב"ה שאמרו ישבחנה. תהא דעתו של אדם מעורבת עם הבריות - לעשות לאיש ואיש כרצונו, ע"כ.

והנה **במרדכי** (מו"ק סי' תתקלג) הובא **בשו"ע** (יו"ד סי' תב סעי' יב) מבואר דמהאי קרא **ד"מדבר שקר תרחק"** (שמות כ"ג פס' ז) למדנו דאסור לשקר. ולפי"ז יוצא דלדעת בית הלל מותר לעבור על איסור מפני השלום. וכן מצינו **ביבמות** (סד.) שמותר לשנות מפני השלום, ויש אומרים שאפילו מצוה איכא, ואף הקב"ה שינה בו, דמעיקרא כתיב (בראשית כ"ח פס' ג) "ואדוני זקן" ולבסוף כתיב "ואני זקנתי", ע"כ. ועי' **בחפץ חיים** (רכילות כלל א אות ח) שפסק שמותר לומר שקר גמור מפני השלום, אם אין לו עצה להשיב באופן שלא יהיה שקר. אולם יש לדחות דאין מכאן ראיה שמפני השלום מותר לעבור על איסור, כי י"ל דלעולם בכה"ג אין איסור שקר וכמו שביאר **במכתב מאלהיו** (ח"א עמ' 94) כי האמת הוא מה שמביא לטוב ולרצון הבורא. ועי' בזה **בשמעתא עמיקתא** גליון ע"ז.

ועי' עוד להלן פסוק ז'.

אלא דעי' **בסוכה** (נג.) דאמרו אמר רבי יוחנן בשעה שכרה דוד שיתין קפא תהומא (צף התהום למעלה ויצא, רש"י) ובעא למשטפא עלמא אמר דוד מי איכא ידיע אי שרי למכתב שם אחספא ונשדיה בתהומא ומנח, ליכא דקאמר ליה מידי, אמר דוד כל ידיע למימר ואינו אומר יתכן בגרונו, נשא אחיתופל קל וחומר בעצמו ומה לעשות שלום בין איש לאשתו אמרה תורה שמי שנכתב בקדושה ימחה על המים לעשות שלום לכל העולם כולו על אחת כמה וכמה, ע"כ.

ועוד שנינו **בחולין** (קמא.) דמשום דגדול השלום שבין איש לאשתו ששמו שנכתב בקדושה ימחה על המים, ס"ד שם דבמצורע ידחה

הל"ת דשילוח, עייי"ש.

ז. דעת שו"ת הרמ"א

והנה **בשו"ת הרמ"א סי' י"א** יצא ללמוד מהא **דיבמות וסוכה** הנ"ל שמותר לשנות מפני השלום ומותר לעבור על "מדבר שקר תרחק", גם דוחה לא תעשה שבתורה ד"לא תעשון כן לה' אלקיכם" שהוא אזהרה למוחק השם. **ובסוטה** (י.) מבואר שכדי למנוע את מחיקת השם, אומרים לסוטה שגם אנשים גדולים תקף יצרן עליהם ונכשלו, כדי שתודה להם יצטרכו למחוק את השם, ואומרים לפניה מעשה ראובן בפילגש אביו כדי שתתודה ולא תגרום לשם הגדול שימחה על המים. ומבואר **ברמב"ם** (פ"ג ה"ב) שאומרים לה כדי שתודה "הרבה קדמוך ונטשפו ואנשים גדולים ויקרים תקף יצרן עליהן ונכשלו ומגידין לה מעשה יהודה ותמר כלתו ומעשה ראובן בפלגש אביו על פשטו ומעשה אמנון ואחותיו". ולכא' הדבר תמוה שהרי מבואר **בשבת** (נה.) שכל האומר ראובן חטא אינו אלא טועה, ואיך מותר להוציא שם רע על ראובן הצדיק ולומר לפניה שחטא, אלא ע"כ מותר להוציא שם רע, כדי שלא למחוק השם. וא"כ ה"ה שדוחה לאו של מוציא שם רע, דמותר להוציא שם רע אם כוונתו לשמים ולתכלית טוב כדי לעשות שלום, ע"ד שאמרו גדולה עבירה לשמה ממצוה שלא לשמה. ומה מחיקת השם יתעלה שנדחה מפני השלום אפי"ה דוחה הוצאת לעז על בני אדם הכשרים, הבאת שלום שדוחה מחיקת השם אינו דין שידחה הוצאת ש"ר. **ואם בהבאת שלום שבין איש לאשתו כך, על אחת כמה וכמה הבאת שלום שבין משפחה ועיר וכרך**, ע"כ.

אלא דלכאורה צ"ע על ראיית **הרמ"א די"ל** שאני הא דראובן שכבר מת ובעה"ג אין איסור תורה. ועי' **במרדכי** (ב"ק סי' פב, קה-קח) שיש בזה משום חרם. והביאו **הח"ח** (לשה"ר כלל א אות ט). שו"ר **בעצם ברכה** (מחיקת השם) שגם תמה מהא דמבואר **בברכות** (נט.) שכל המספר אחרי המת, כאלו מספר אחרי האבן, הרי שאין איסור מעיקר הדין להוציא שם רע על נפטרים.

שוב העירוני דלכאורה **הרמ"א** סותר דבריו בסי' ק' (אות ז) שכת' בשם **תשובת רב האי** (סי' תשנח) על מי שנשבע לגרש את אשתו דחייב לגרשה, וכבת דאי קשיא הא דאמרין גבי סוטה וכתב ומוחה, וק"ו לעשות שלום בין איש לאשתו כו'. הא לא קשיא דהא מוציא מידי ספק קמאי אסורא, אבל הכא אמר רחמנא לא תשא וכו'. (וכן דעת **הרשב"א** (ח"א סי' תננד), **הרא"ש** (נדרים פ"ג סי' ב.) **והתשב"ץ** (ח"ד סי' לה), וביאר הרמ"א דכוונת רב האי שאין ללמוד איסור שבועת שווא מענין מחיקת השם, דמאחר שבא להוציא מידי ספק וכו' לא עוברין שום עבירה כי זהו תיקון, משא"כ בענין שבועת שוא, ע"כ. וכן פסק **בבית אפרים** (יו"ד סי' סא) דבכה"ג ליכא משום איסור מחיקת השם.

והאבנ"ז (או"ח סי' לד אות ז) כת' שממע מהרמ"א דכל שהוא לצורך מצוה אפי' אינו מפני השלום אין משום איסור מחיקת השם, כי לא אסור תורה אלא דרך השחתה. אולם אין ראייתו ראיה, ועי' **במהר"ל** (נתיב השלום פ"יא) שדוקא מפני השלום הותר, אבל בשביל מצוה אחרת אין לנו, ע"כ. **ובאג"מ** (ח"א או"ח סי' ה) תמה על דברי הרמ"א דהא מפורש בכל מקום דהתירה התורה כדי לעשות שלום בין איש לאשתו ואיך ילמוד הרמ"א מזה שליכא איסור לכל איזה צורך, וכן ילף ר' יהודה **בנדרים** (סו.) שמותר לת"ח להתבונות בשביל עשית שלום בין איש לאשתו שודאי משום צורך אחר אף היותר גדול אסור לבזות ת"ח ולהתבונות, ע"כ. ועכ"פ מבואר מדברי הרמ"א שמחיקת השם מותרת ע"מ להטיל שלום כי בכה"ג אין איסור משום מחיקה כי היא לצורך תיקון, וסותר דבריו דלעיל שכת' שאיסור מחיקת השם נדחה מפני השלום וכן שאר איסורים נדחים מפני זה. ועוד צ"ע על דברי הרמ"א דהיה מבואר בש"ס **ה"ה** דמפני השלום דחינן איסורא.

ח. דעת שאר האחרונים

ומצינו **לתורת חסד** (או"ח סי' ד אות ג ואה"ע סי' מב אות לה וסי' מד אות כח) שכת' טעם להתיר איסור בנדון דשם, כי להפריד אשה מבעלה בלתי אפשר, כדאמרין **בחולין** (קמא.) דמשום דגדול השלום שבין איש לאשתו ששמו שנכתב בקדושה ימחה על המים, ס"ד שם דבמצורע ידחה הלאו דשילוח הקן אף דודאי צפרים שכתיא טובא אעפ"כ ס"ד משום בטול השלום לפי שעה ס"ד ידחה הלאו, כ"ש בכה"ג, וק"ו היכן שאם נאסר אותה עליו אפשר תהיה אסורה לעולם ע"כ לאסור. **והקובץ הערות** (סי' כג ד"ה וכיון דאינו אלא איסור דרבנן) כתב להתיר לה בבתו נדון כפי שם סכנה שתעבר, וכת' דאף להכנס במצב זה לכתחלה שרי, כי להכניס עצמה במצב של חיתר פקו"ג אינו אסור אלא מדרבנן ופשוט שנדחה מפני שגדול השלום, ומה"ט הו"א דטהרת מצורע דוחה לעשה כנ"ל ואפשר דאפי' היה איסור תורה ראוי לדחות מה"ט כמו מחיקת השם, וצ"ע. ומצינו **בשבת** (כג.) דנר ביתו עדיף מנר חנוכה מפני שלום בית, אף דפירסומי ניסא חמירא מכל המצות דצריך למכור כסותו, ע"כ.

ובמהרש"ם (ח"ג ססי' רסח ומפתחות על אה"ע סי' רסח) כתב בנדון הנ"ל דאף שהתורה התירה למחוק את שמו ית' לעשות שלום וכו', אין ללמוד מזה להתיר בני"ד, דשא"ה שהוא רק פ"א ולא להתיר לעשות כן בתמידות, ע"כ. ועי' **בלב חיים** (ח"א סי' צא ד"ה עיי"כ דמפני השלום עמי ככה.) שכת' שאין ראיה מהא דמחיקת השם כי כך אמרה התורה בפרוש (וגם משם יש ללמוד דוקא התם שהמחלוקת מצוי בדבר). ועי' עוד **במהרש"א** (גיטין סא.), ומש"כ עליו **הלב חיים** (שם ד"ה עיי"כ דמפני השלום עמי ככה.).

שו"מ **בספר עליון לשבח** (דברים ח"ב עמ' תקלז) שהביא **שהגרש"א זצ"ל** נשאל בענין פדיון הבן שהכהן שהתבקש לפדותו ידע שהוא אינו בנה הבכור של אימו ובעלה שנשא אותה אינו יודע מזה, ואם לא יכרז על הפדיון יודע הדבר, והשיב שרשאי הכהן לברך כי כדי להטיל שלום בין איש לאשתו מוחקים את שמו, על אחת כמה וכמה שמותר לברך ברכה לבטלה לצורך זה (ועיי"ש שמ"מ יש לתת עצה שהכהן יאמר לבעל שנודע בן לוי במשפחת האשה ועי"כ פטור מפדיון), ע"כ. אולם **בספר הערות** (סוכה נג.) ד"ה ומה לעשות שום), הובא שמועה סותרת בשם **הגרש"א זצ"ל** והיינו שאין להתיר לברך ברכה לבטלה בכה"ג.

מסקנא דרינא

א' אין לאדם להתקוטט בעבור קיום מצוה, כגון אכילת מצה, נטילת לולב, גלילת ס"ת וכדו', ועדיף שתבטל המצוה ולא יהיה קטטה. ב' כל זה במצות השייכות ליחיד, אבל מצות השייכות לצבור בכללו, אם המצוה תתקיים על ידי אחר ולא תתבטל לגמרי לא יתקוטט עליה, אולם אם המצוה תתבטל לגמרי כגון הכנסת אורחים או החזקת ת"ת ויש בידו למחות בודאי מחויב למחות כדי להחזיק המצוה שהרי מדינא כופין על עניינם כאלו. ג' יש אומרים שבמקום שיש צורך גדול מותר אף לעבור על איסור תורה על מנת להטיל שלום, ויש חולקים. ועכ"פ מצרפים סברת המקילים בשעת הדחק.

אשרות, הגם שיש חלק. ועתה אמת אניד כי לקורא תהילים באשמורת ושואלני אני אומר שיש לו סמך, אמנם אני בעצמי ירא אנכי ואין אני קורא תהילים בלילה, והטעם כי רבינו האר"י סתם וכתב דאין לקרות מקרא בלילה, קא פסיק ותני מקרא, ותהילים בכלל. עכ"ד.

וכתב **הבן איש חי** (שו"ר פרשת פקודי סי"ז) דיש לסמוך על דבריו בקריאת תהילים אחר חצות דוק. **וכ"כ הכף החיים** (לגרי"ח סופר סי' רל"ז סי' טו) בדאמירת תהילים המנהג לומר אחר חצות אפי' בליל חול, ונראה הטעם משום שהוא שירות והודאות וכתב ונראה לילה אקום להודות לך וכו'.

ג - מיהו החיד"א גופא בספרו **פתח עינים** (נברכות ג' בהשטות) כתב ליה בדרך אפשר, וז"ל - ושמועתי מאדם גדול ומקובל דאפשר דגם לאזהרת רבינו האר"י ז"ל על מקרא בלילה אין התהילים בכלל.

ובספרו **חיים שאל** (ח"ב סי' כ"ה) נשאל בענין עשיית הקפות למת בלילה אחר חצות, והשיב דכיון שאין עושין הקפות בלילה שהוא זמן שליטת הקסטי"א ה"ה אחר חצות, והרב האר"י הזהיר שלא יקראו מקרא בלילה, וההולכים אחרי מנהגי האר"י אין קורין מקרא אפי' אחר חצות, וזה פשוט. והדר כתב - ושמועתי מהמקובל המופלא ח"ק **כמהר"ר שלום שרעבי זלה"ה** שהיה מפקפק על מה שנהגו לקרות בבתי כנסיות סמוך ליום תהילים, ונתפשט מנהג זה בכל ארץ ישראל שיש חבורות לזה, והיה אומר שאולי אין תהילים בכלל אזהרת הרב, ואין לאו ורפאי בידיה. והמקובלים נמנעו לקרות תהילים בחול כל שלא העיר היום.

ואף **הבן איש חי** בספרו **רב פעלים** (ח"ב סי' ב) נשאל אם אריך למימר מזמורי דהתלים בלילה קודם עלות השחר, ואם תמציי לאמר דלא אריך, היכא דיש אשה המקשה לילד, שיש מנהג לעמוד סמוך לה ויאמר כמה פעמים מזמור יעקב ה' ביום צרה, אי אריך למימר כן בלילה. והשיב דאף דהחיד"א ביוסף אומץ כתב בסתמא להקל, נראה דלא פסיקא ליה אלא בדרך אפשר אמרה, דכ"כ בספרו פתח עינים בהשטות (נברכות ג) בדרך אפשר, וכ"כ להדיא בספרו חיים שאל. ועי"כ יש להמנע ממקרא תהילים בלילה אף אחר חצות. ואף לענין המקשה לילד כיון דחזינן דהחיד"א ערער על ההקפות למת, גם במה שעושין לילדות שיושבת בסכנה לעת ההיא יש לחוש. עכ"ד. הרי חדשש לדבר אפי' במקום סכנה.

אולם נעויין **בשדי חמד** (אור לי סי' מ) דהביא מספר אות הברית בפתיחה דינים שממיה דהרב **בית עובד** (אות ז) דלצורך שעה יש להנהיג לקרות תהילים גם בלילה, ואין חוששין למי"ש בעלי הקבלה שלא לומר מקרא בלילה, שהרי יעקב אבינו היה קורא תהילים בלילה, וציון דוד המלך גופיה היה קורא תהילים בלילה. וציון לדברי החיד"א הנוכחים.

העולה לדינא - דעת רבינו האר"י דיש להזהר שלא לקרא מקרא בלילה. ואפשר דאין תהילים בכלל זה. ויש שנהגו להקל בקריאת תהילים אחר חצות. והיכא דיכול לעסוק בתורה שבעל פה עדיף טפי. ומי"מ היכן שיבוא מחמת חומרא זו לידי ביטול תורה עדיף טפי שיקרא אפי' מקרא און תהילים ולא ישב בטל.

פניני הלכה עניני שבת קודש תפילות שבת (ג)

הזהירות בתפילות שבת גם בג' ראשונות ואחרונות - יוניח ביום השביעי, פירש"י כביכול הכתיב בעצמו מנוחה וכו', אף דכתיב דבבר ה' שמים נעשו, ילמד ממנו אדם שיקדש דיבורו בשבת, כמ"ש (שבת קיג.): ודבר דבר שלא יהיה דיבור של שבת כדיבורו של חול, **ואין הכוונה על ריבוי דברי חול לבד, דא"כ הול"ל שלא ידבר בשבת דברי חול,**

אלא הכוונה הוא, שיקדש את פיו ולשונו בקדושה יתרה, בין בלימוד בין התפילה, כגון שלשה ראשונות ששורן בשבת מנן בחול, ויקדש בשבת יותר מבחול, כי הכל תלוי בקדושת המחשבה... שאפילו אותו דיבור של חול עצמו, כשתדבר אותו בשבת יהיה בקדושה יתירה". (פנים יפות, פרי יתרו עה"פ לא תעשה כל מלאכה. ועיי"ש) *

בשורה משמחת!

יצא לאור הספר "עבודת שבת קודש"

לקבלת פרטים ניתן לשלוח דוא"ל לכתובת

AVODAT891@GMAIL.COM

ניתן להאזין לשיעורי הלכה מבמעמח"ם שמעתא עמיקתא שליט"א בקול הלשון – טל': 6761* יש לחקיש 3–8–1 שלוחה 65

ניתן לתרום דרך "נדרים פלוס" – יש לחקיש: 1. קופות נוספות 2. הניכי ישיבות רמות ב' 3. גליון שמעתא עמיקתא

סמל

הגליון נתרם בעיילום שם **להצלחת התורם ומשפחתו** – לשאלות והערות ניתן להתקשר לפל' 0503-767-052

© **שמעתא עמיקתא** – לקבלת הגליון מדי **שבוט בדוא"ל, ניתן לשלוח בקשה לכתובת: amikta@amikta.co.il או amikta571@gmail.com**